

Asta Valiukaitė

2007 spalio

Kelionės Liublinas – Krokuva ataskaita

Pavasarių vykęs susitikimas su Varšuvos universiteto studentėmis Lietuvoje (organizuotas pagal „Animus“ projektą) buvo nukreiptas į Lietuvos menininkų bei įvairių kultūros institucijų veiklą, ypač domėtasi nepriklausomais teatrais: neinstituciniu profesionaliu teatru bei neinstituciniu mėgėjų teatru. Tęsiant dvišalį bendravimą, ši rudenį buvo suorganizuota kelionė į Lenkiją. Kelionės maršrutas nusitęsė nuo Liublino iki Krokuvo. Trumpai spėjome apžvelgti šių miestų istorinį, architektūrinį, kultūrinį paveldą, bet svarbiausia turėjome galimybę susipažinti su įvairiomis Lenkijos kultūros ir meno institucijomis, jų veikla. Kelionės metu bendravome ne tik su institucijų darbuotojais, bet ir su įvairiais meno kolektyvais. Susipažinome su Lenkijos mėgėjų teatro ypatumais taip pat su alternatyviu Lenkijos teatru. Turėjome galimybę pamatyti legendinio Gardzienicos teatro (kurio įkūrėjas W. Staniewski) spektaklius, ten kur jie ir gimė – mažame Gardzienicos kaimelyje. Šis teatras vienas iš alternatyvių teatrų, veikiančių komunos principu, kaip uždara teatrinė bendruomenė. Vertėtų priminti, jog didžiausią įtaką tokių teatrų – bendruomenių atsiradimui padarė legendinis Lenkijos teatro režisierius J. Grotowskis. Tai, kad galėjome pamatyti Gardzienicos spektaklius iš tiesų yra neįkainojama vertybė. Tai buvo vienintelis profesionalus teatras aplankytas kelionės metu. Taip pat buvome supažindinti su įvairių neprofesionalių Lenkijos teatrų veikla. Didžiąją jų dalį sudarė mėgėjų teatrai, išsibarstę didesnių ir mažesnių miestelių bei kaimelių erdvėse. Tokiai veiklai dažniausiai susiburia miestelio bendruomenė. Daugumą jos narių sudaro intelektualūs bendruomenės nariai pvz.: mokytojai, gydytojai ir pan. Jų statomuose vaidinimuose dažnai atsispindi kultūriniai, lokaliniai, regioniniai savitumai, krašto tradicijos. Vienas įdomesnių pavyzdžių folklorinis ansamblis Bukovo miestelyje. Šis folklorinis ansamblis kaip ir visi kiti neapsiriboja tik liaudies dainomis, jam taip pat yra svarbi teatrinė veikla. Trupė dažnai rengia vaidinimus, susietus su senomis regiono tradicijomis (pvz.: spektaklio metu vyksta rėčių gaminimo procesas, tokiu būdu žiūrovai yra supažindinami su amatais, kuriais nuo seno garsėjo regionas). Šis ansamblis išsiskyrė ir tuo, jog su jais bendradarbiauja profesionalūs režisieriai. Apžvelgus visus aplankytus mėgėjų teatrus galima teigti, jog jų veiklos principai labai panašūs į Lietuvos mėgėjų teatrų. Didžiausia Lietuvos ir Lenkijos mėgėjų teatro problema jaunimo trūkumas, pasyvumas, nenoras įsilieti į kultūrinę bendruomenės veiklą. Ir to labai gaila, tokia veikla yra labai skatintina, ji suburia miestelio bendruomenę, žmonės gali atsipalaiduoti nuo savo darbų, ir rasti naujus saviraiškos būdus. Kaip ir Lietuvoje taip ir Lenkijoje vyksta mėgėjų teatrų festivaliai. Lenkijoje lankėmės Tarnogrodo mieste, kuriame yra rengiami tokio pobūdžio festivaliai, suburiami mėgėjų teatro kolektyvai. Tarnogrode bendravome su kultūros namų direktoriumi, kuris šiame

centre dirba trisdešimt trejus metus ir įgijo nemažą patirtį. Jis papasakojo apie kultūrinę centro veiklą bei apie vykstančius festivalius, jų specifiką. Tarnogrodo kultūros namai, kaip ir daugelis tokio pobūdžio įstaigų užsiima įvairia veikla (pvz.: organizuojami plenerai). Jie taip pat turi įsirengę biblioteką – muziejų (buvusioje sinagogoje). Šiame muziejuje saugoma viena didžiausių teatrinių kostiumų kolekcija (jų sukaupta apie keturis tūkstančius). Tęsiant mėgėjų teatro temą reikėtų paminėti, jog pirmas mėgėjų teatro festivalis Tarnogrode įvyko 1975 metais, bet tai buvo ne visos Lenkijos, o tik regioninis festivalis. Rengiant festivalius dalyvių skaičius nuolat kinta. Šiais metais dalyvavo keturiolika grupių, dauguma mūsų aplankytų mėgėjų teatrų buvo pakviesti dalyvauti šio festivalio programoje. Rodomi spektakliai dažniausiai skirstomi į dvi temines grupes: religinius ir nereliginius. Trupės atrenka profesionali žiuri. Didžiąją dalį grupių sudaro tos pačios, kurios dalyvauja kasmet, kinta tik jų repertuaras.

Trumpai aptarus mėgėjų teatrų veiklą norėtusi pakalbėti apie alternatyvųjį Lenkijos teatrą. Galimybę jį pažinti turėjome ne tik stebėdami Gardzienicos teatro spektaklius, bet ir užmezgdami pažintį su „Teatr Przedmiescie“ (Priemiesčio teatru), įsikūrusiu nedideliame Lancuto mieste. Teatro režisierė Aneta Adamskiej išsamiai papasakojo apie jų teatrinę veiklą, kuri prasidėjo 2001 metais, o šiemet jų trupei buvo leista suorganizuoti pirmąjį alternatyvaus teatro festivalį, vykusį Lancute. Trupė labai džiaugėsi jo sėkme ir mąsto apie galimybę ne tik tęsti tokius festivalius, bet ir organizuoti tarptautinį alternatyvaus teatro festivalį. Priemiesčio teatras ir pats dalyvauja tarptautiniuose festivaliuose, artimiausiu metu jie yra pakviesti dalyvauti Hanoveryje vykstančiame Europos studentų festivalyje. Čia dalyvauja trupės iš Rusijos, Lenkijos, Vokietijos.

Teatro režisierė yra ir Lancuto kultūros namų meno vadovė, todėl jos pačios teatras dažnai glaudžiasi kultūros namų salėje, tačiau vaidinimai nebūtinai vyksta apribotoje institucinėje erdvėje. Aneta išsamiai papasakojo apie „Priemiesčio teatro“ specifiką, jo estetiką, režisūrinius sprendimus, aptarė statomus spektaklius. Teatro trupę sudaro tik šeši nariai, praktiškai visi jie yra studentai. Šiems žmonėms teatrinė veikla yra labiau hobis, malonus užsiėmimas, saviraiškos forma. Todėl tik nuo jų pačių priklauso kiek spektaklių jie parodys per mėnesį (dažniausiai yra parodomas vienas spektaklis). Repeticijos vyksta tik porą kartų į savaitę, nes dauguma trupės narių gyvena ir studijuoja didesniuose miestuose (pvz.: Rzeszow mieste). Režisierė Aneta yra baigusi Varšuvos Universitetą, studijų metais užsiiminėjo teatrine veikla, dalyvavo Gardzienicos teatro organizuojamose aktorių lavinimo programose, taip pat tobulinosi „Pogranicze“ teatre, bei Danijos „Odino“ teatre. Lenkijoje savo veiklą pradėjo Czarna mieste. O dabar įsikūrė Lancute. Režisierė džiaugėsi, jog per šešerius gyvavimo metus jos teatras įgavo savitą braižą. Spektakliuose akcentuojama kuo paprastesnė teatrinė kalba. Ženklas, žodis turi būti paveikūs. Pradėjusi nuo klasikinės dramaturgijos pastatymų režisierė renkasi jau kitą tematiką, dažnai gvildena šiuolaikines problemas, jos spektakliuose pastebimai svarbus moters pasaulis. Pavyzdžiui spektaklyje „Ieva“

yra parodomi svarbiausi moters gyvenimo tarpiniai. Pjeses kuria pati režisierė, tačiau jų kūrimas nėra „įrėmintas“, nes spektaklio tema gimsta kalbant su kitais trupės nariais, kiekvienas jų gali įtakoti spektaklio atsiradimą, jo kitimą. Scenarijus dažnai gimsta iš asmeninės patirties, todėl spektaklio kūrimo procese kiekvieno trupės nario mintys yra svarbios. Spektakliai taip pat pasižymi itin minimalistiška scenografija. Kuriamoje priemiesčio teatro estetikoje jaučiama J. Grotowskio įtaka, jo įkūnyta „skurdaus teatro“ idėja, kuri yra tęsiama šio teatro pastatymuose. Priemiesčio teatras yra vienas iš daugelio tokio tipo alternatyvių teatrų gyvuojančių Lenkijoje. Jie renkasi šiuolaikiniam žmogui aktualias temas ir jas gvildena savo statomuose spektakliuose. O inspiracijų režisūrinės formos suteikimui ieško alternatyvių režisierių kūryboje.

Apžvelgus ir paanalizavus konkrečius Lenkijos teatrus, norėtusi plačiau aptarti aplankytų kultūros institucijų veiklą, jų darbo ypatumus, brandinamas idėjas. Pirmoji institucija su kuria buvome supažindinti yra įsikūrusi Liubline: „Brama Grodzka – NN teatr“ („Miesto vartai - NN teatras“). Tai nepriklausoma kultūros institucija, kuriai ypač svarbi miesto istorija, Liublino multikultūriška praeitis. Institucija įsikūrusi simbolinėje erdvėje, tarp miesto vartų, kurie ilgą laiką skyrė žydų (gyvenusių apatinėje Liublino dalyje) ir krikščionių gyventojų dalį, jie taip pat simbolizuoja įvairių kultūrų, religijų, tradicijų susitikimą ir persipynimą. Su šios institucijos veikla mus supažindino Witekas Dombrowskis, kuris buvo vienas iš šio kultūros centro įkūrėjų bei idėjų autorių. Witekas Dombrowskis yra aktorius savo teatrinę veiklą pradėjęs alternatyviame „Scena 6“ teatre. Dabar jis yra aktyviai įsijungęs į „Brama Grodzka – NN teatr“ centro kultūrinę veiklą. Centras buvo įkurtas 1990 metais ir pradinė jo veikla buvo susijusi su teatriniais vaidinimais, bet galiausiai tuo nebebuvo apsiribota. Šiuo metu centras užsiima ne tik menine, bet ir edukacine, socialine, kultūrine veikla. Siekiama kuo daugiau jaunimo supažindinti su Liublino istorija, jo praeitimi, su miesto kultūra, todėl nuolat bendradarbiaujama su mokymo įstaigomis, mokiniams organizuojami įvairūs workshop'ai, užsiėmimai, paskaitos. Be konkrečios edukacinės programos centras rengia konferencijas, knygų ir žurnalų pristatymus, vyksta filmų peržiūros, koncertai. Veikla išsiplėčia ir už materialių centro ribų, įtraukiant miesto bendruomenę, organizuojant specialius renginius miesto erdvėse. Apsilankymo metu W. Dombrowskis mus supažindino su centre įrengta paroda, kurioje svarbiausia vieta skiriama Liublino istorijai, ir ypač žydų kultūrai, jų tautai. Šio centro tikslas atkurti sunaikintą šios tautos atmintį. Tam, kad istorija būtų atkurta nuolatos yra renkami dar gyvų žmonių mačiusių karo baisumus liudijimai, įvairi dokumentinė medžiaga, nuotraukos, žemėlapiai, padarytas didžiulis senojo Liublino miesto maketas, atkuriant nebeegzistuojančią žemutinę miesto dalį, kurioje gyveno dauguma žydų. Centre įrengta kino salė, kuri skirta ne tik filmų rodymui, joje taip pat vyksta įvairūs užsiėmimai. Centro vidinė erdvė yra tarsi viena didelė ekspozicija. Fotografijų ir žemėlapių pagalba, mes pradėjome virtualią kelionę nebeegzistuojančiomis žydų gatvėmis. Į atkuriamą istoriją buvome įtraukti ne tik

vizualiai, bet ir garso pagalba. Centre sklindantys garsai: jidiš kalba dainuojamos kapinių sargo dainos, arklių traukiamų vežimų ratų bildesys, sintetino potyrius. Klaidžiais labirintais mes patekdavome į vis naujas erdves, pasakojančias apie miesto ir žydų istoriją. W. Dombrowskis taip pat papasakojo kaip pasitelkiant meninius sprendimus, teatrinę veiklą yra atkuriamą ir visuomenei pristatoma praeitis, žydų tautos istorija. Vienas geriausių pavyzdžių „Atminties misterijos“, kurios vyksta simbolinėse miesto erdvėse, siekiant atkurti prarastą miesto atmintį. Pavyzdžiui tokios misterijos kaip: „Vienas pasaulis – dvi šventyklos“, „Szeroka gatvės misterija“ (Szeroka nebeegzistuojanti žydų gatvė), „Šviesos ir tamsos misterija“. Šiose misterijose dažnai yra simbolinis teatralizuotas ėjimas, keliavimas miesto erdvėmis. Tarsi graikiškose Eleusino misterijose, nuolat grįžtant prie praeities, tam, kad iš naujo būtų kuriama ateitis. Į šias misterijas susirenka labai daug žmonių tai tik įrodo, jog tokie projektai yra reikalingi. Be tokių misterijų taip pat yra rengiami įvairūs kitokio pobūdžio renginiai. Kiekvieno mėnesio penktadieniais (vieną kartą į mėnesį) yra organizuojami šabo vakarai. Įvairūs pavieniai renginiai. Kaip pavyzdžiui laiškų siuntimas, nebesantiems buvusio žydų miesto gyventojams, tarsi siekiant užpildyti tuštumą, atsiradusią po žydų iškeldinimo iš Liublino, NN teatras taip pat rengia vaidinimus įkvėptus žydų folkloro. Kaip matome meniniai ir teatriniai sprendimai tampa šio centro raktu ir raiškos būdu atkurti prarastą ir be gailės naikintą miesto ir jo žmonių atmintį. „Brama Grodzka – NN teatr“ centrui taip pat priklauso muziejus įrengtas netoli nuo Liublino esančioje Majdaneko koncentracijos stovykloje. Stovykloje – muziejuje mes dar labiau galėjome pajusti ir pamatyti kas vyko antrojo pasaulinio karo metais, kiek turėjo iškentėti žmogus, kaip jis buvo paniekintas, dvasiškai, morališkai, fiziškai. Mes matėme atkurtas dujų kameras, krematoriumą, barakus. Pradinę mokyklą į kurią ėjo stovyklos vaikai. Joje ypač įdomiai sukurta muziejaus ekspozicija. Čia ir vėl pasitelkiant garsą ir vaizdinį gabalėlį po gabalėlio yra lipdomas praeities žemėlapis. Majdaneke mes plačiau susipažinome su mažu žydų berniuku Chaimu Zytomirski, kuris įkūnija visus vaikus, žuvusius karo metu.

„Brama Grodzka – NN teatr“ veikla ir siekis rekonstruoti istorinę atmintį pritraukia nemažai žmonių. Jaunimas, ypač studentai, mielai įsitraukia į šio centro veiklą, bendrauja su karą išgyvenusiais žmonėmis, renka jų liudijimus, dokumentinę medžiagą, padeda rengti festivalius, įvairius kitus renginius. Centre dirba nuolatinė dvidešimties žmonių komanda ir apie trisdešimt žmonių įdarbinami ruošiantis didesniems renginiams. Savanorystė yra labai svarbus centro gyvavimo pagrindas. Centras yra nepriklausoma kultūrinė institucija, ir jam svarbu, jog jų veiklą palaiko ir skatina Liublino miesto savivaldybė, taip pat kitos valstybinės institucijos. Centras dažnai bendradarbiauja su universitetais, jų padaliniais, organizuoja seminarus. Jam svarbu aprėpti ne tik Liublino miestą, bet visą regioną. Todėl yra palaikomi santykiai ir su kitomis neinstitucinėmis panašaus pobūdžio miestų organizacijomis, su jomis daromi bendri projektai (projektinė veikla

apskritai yra svarbi centro veiklos dalis), dalinamasi idėjomis. Sukuriama atvira kultūros centro pozicija, jo galimybė bendradarbiauti ir plėstis. Pradėjęs nuo nulio „Brama Grodzka – NN teatr“ centras ir toliau sėkmingai vysto savo idėjas ir veiklą, siekdamas išsaugoti ir sukurti tvirtus ryšius tarp istorijos (praeities), dabarties ir ateities.

Panašiu principu veikia ir Chelmo mieste įsikūrusi „Miasteczko“ asociacija. Tai taip pat nepriklausoma, ne pelno siekianti organizacija, kuri yra susirūpinusi miesto istorija ir praeitimi. Chelmo miestas yra labai arti Ukrainos, jo istorija taip pat labai multikultūriška ir be abejo žydai, kurie sudarė didžiąją dalį miesto gyventojų, užėmė svarbią vietą jo istorijoje. Dar penkioliktame amžiuje Chelmas buvo vienas svarbiausių prekybinių centrų, tačiau vėliau pradėjus vystytis Liublinui, jo ekonominė pozicija nublanko. „Miestiečių“ asociacija yra žymiai jaunesnė nei minėta „Brama Grodzka – NN teatr“ (su kuria taip pat palaiko ryšius), įkurta tik 2005 metais (jos įkūrėjas Janek Zadek). Asociacija taip pat yra įsikūrusi simbolinėje erdvėje, buvusiuose žydų šeimos namuose. Pagrindines patalpas sudaro pastato apačioje įrengta nedidelė salė, kurioje yra rodomi filmai ir kuri yra susitikimų ir bendravimo erdvė. Bei kavinė, kuri įrengta pelno tikslams. Asociacija bendradarbiauja su panašaus tipo nepriklausomomis kultūros įstaigomis, su universitetais, muziejais, mokyklomis, taip pat su Vokietijos organizacijomis. Asociacijai ypač svarbi edukacinė programa, į kurią įtraukiami mokytojai bei mokiniai. Tačiau anot centro darbuotojos pastebimai mažėja jaunimo susidomėjimas praeitimi. Nėra lengva jaunuolius įtraukti į visuomeninę veiklą, ir todėl labai sunku surinkti savanorius, kad būtų įgyvendinta platesnė centro veikla, nes asociacija taip pat organizuoja įvairius renginius, festivalius. Šiuo atveju savanorių trūkumas yra nemaža problema. Asociacijos atskaitos taškas, pradžia taip pat buvo festivalio surengimas, skirtas žymiai britų smuikininkei Idai Haendel, kuri gimė Chelme. Ji asmeniškai buvo pakviesta ir dalyvavo festivalio programoje. „Miasteczko“ asociacijai taip pat svarbu rinkti dokumentinę ir kitą įmanomą medžiagą, susijusią su miesto istorija, ypač žydų tautos istorija, renkami prisiminimai apie konkrečias žydų šeimas gyvenusias Chelme. Palaikomi santykiai su Chelme gyvenusiais žydais, kurie dar gali papasakoti apie šio miesto praeitį. Mes taip pat buvome supažindinti su miesto istorija, aplankėme svarbiausias miesto vietas, kalvą nuo kurios pradėjo vystytis Chelmas (Chelm reiškia kalva) Taip pat Ortodoksų, bei žydų kapines.

„Miasteczko“ asociacijos tikslai ir jų įgyvendinimo būdai nedaug kuo skiriasi nuo „Brama Grodzka“ centro. Gal kiek mažiau naudojamosi meninėmis priemonėmis siekiant patraukti žmones domėtis istorine praeitimi.

Panašiu principu veikia ir „Zinger“ asociacija, įsikūrusi Bilgoraj mieste, kuri savo veiklą pradėjo tik prieš pusantrų metų. Ją taip pat domina miesto praeitis ir labiausiai žydų tautos istorija. Asociacijos veikla prasidėjo nuo žydų teatro trupės pasirodymo Bilgoraj mieste. Ši trupė buvo suburta Izraelyje ir savo spektaklius atvežė į Lenkiją, Bilgoraj miestą. Nuo to laiko buvo

pradėti megzti santykiai su žydais, gyvenančiais Izraelyje ir kitose pasaulio šalyse. Siekiant atkurti jų istorinius pėdsakus, likusius po karo. Nes net ir karui pasibaigus žydai nebeturėjo kur grįžti. Lenkijoje nebeliko buvusių žydų bendruomenių, o ir iš naujo joms sukurti nebepakanka žmonių, todėl norima bent iš dalies kompensuoti prarastą jų tautos ir gyvenimo istoriją.

Toliau tęsiant kalbą apie kultūros institucijų veiklą norėtusi paminėti etnografinį muziejų, įsikūrusį Tarnow mieste. Muziejui svarbi tautinių mažumų tema. Jame yra sukaupta čigonų etninės grupės ekspozicija, vienintelė tokia pasaulyje. Muziejus vykdo edukacinius projektus, jame veikia vaikų muziejus. Vaikams vyksta paskaitos – žaidimai. Siekiama susipažinti su kitomis tautomis, ypač čigonų kultūra. Čigonai savęs nėra sąmoningai apibrėžę kaip tautinę grupę, ir todėl čigonų vaikai užsiėmimų metu yra pažindinami su savo tautos istorija. Nuo 1996 metų muziejus vykdo projektą pavadinimu „Tabor“, kuris įgyvendinamas, pasitelkiant simbolišką teatrinį veiksma, jo metu organizuojama piligriminė kelionė. Kelionė, nes tai simbolizuoja klajoklišką čigonų gyvenimo būdą, ir yra keliaujama pro tas vietas, kuriose vyko masinės čigonų žudynės. Skirtingai nuo žydų čigonai neturėjo savo ideologijos ar institucijų. Čigonui visuomet buvo svarbiausia šeima, ir visa, kas yra su ja susiję, aplink ją ir buvo kuriamas mažas čigonų mikropasaulis. Kelionės metu yra dainuojamas čigonų himnas, nešama jų vėliava. Muziejuje taip pat yra įgyvendinami projektai susiję su žydų kultūra, nes Tarnow buvo ketvirtas miestas Lenkijoje pagal žydų populiaciją. Iš čia dauguma žydų buvo išvežti į Aušvico koncentracijos stovyklą. Muziejus rengia žydų kultūros festivalius. Taip pat kaip ir minėtoms institucijoms muziejui svarbus žydų palikimas, jų buvę pastatai, sinagogos ir kiti objektai. Vykdomi edukaciniai projektai, įtraukiant moksleivius, rūpinamasi žydų kapinių priežiūra, jų išsaugojimu.

Paskutinė institucija, kurią aplankėme kelionės pabaigoje buvo Mažosios Lenkijos kultūros Institutas (Malopolsky Instytut Kultury) Krokuvoje. Instituto direktorius Anton Bartoš labai išsamiai pristatė jų veiklą, programas, projektus, įgyvendinamas idėjas. Kultūros institutas palaiko santykius ne tik su vietiniais kultūros centrais, bet ir kitų regionų centrais, ypač su Katovic bei Kašubų regionais. Bendradarbiauja su Varšuva, Suomija, Prancūzija, Sankt Peterburgu, todėl pavadinimas dar nereiškia, jog jie apsiriboja tik vienu regionu. Prieš šešis metus įvyko instituto reorganizavimas, įstaiga iš kultūros centro tapo kultūros institutu. Pasikeitė darbo pobūdis, organizacinė struktūra, kuri pasirodė efektyvesnė ir naudingesnė. Anton Bartoš teigė, jog kultūra yra labai svarbi kiekvieno žmogaus gyvenimo dalis ir todėl nuolat turi vykti dialogas su kultūra. Eidamas šia linkme institutas vykdo daug projektų. Apie kelis buvo papasakota plačiau. Projektai labai susiję su kultūros gyvimo programa (kultūros animacija). Ši sąvoka yra pakankamai nauja Lietuvos kultūros sferoje. Mažosios Lenkijos kultūros Instituto siekis yra ne tik pagyvinti kultūrinį, socialinį žmonių gyvenimą, bet dar svarbiau, kad kultūra būtų pristatyta kiekvienam žmogui suprantamai, paprastesne forma. Institutas du kartus į mėnesį parengia meno žurnalą pavadinimu

„Autoportretas“, kurio kiekvienas numeris yra skirtas kokiai nors konkrečiai temai (pvz.: teatrui, kinui, architektūrai ir t.t). Jame įvairių sričių atstovai stengiasi kuo suprantamiau ir patraukliau pateikti informaciją apie meninius reiškinius, meno objektus ir pan. Žurnalas tampa laisva ir atvira erdve diskusijoms, nes jau seniai yra pastebimas nesusikalbėjimas tarp paprasto žmogaus ir savo srities specialistų. „Autoportretas“ tai tarsi bendras susitikimo laukas, kuriame galima laisvai polemizuoti, diskutuoti.

Institutas organizuoja paveldo dienas, kurių metu siekiama kuo daugiau žmonių sudominti kultūrinėmis vertybėmis, muziejais ir pan. tuo tikslu organizuojami įvairūs workshop'ai. Vienas stambiausių instituto įgyvendintų projektų buvo skirtas Nowa Huta miestui. Anksčiau Nova Huta buvo pramoninis miestas, į kurį suvažiuodavo darbininkai ne tik iš Lenkijos, bet ir iš kitų šalių. Jame vyko intensyvi fabrikų statyba (1950 – 60) metais. Pasikeitus ekonominei ir politinei situacijai miestas tapo merdintis, nes pramonė nebeužėmė svarbių pozicijų. Siekiant pagyvinti Nowa Huta žmonių gyvenimą, pažvelgti į miestą pozityvesniu žvilgsniu ir buvo sugalvotas projektas. Į šį projektą buvo įtraukti menininkai. Jie turėjo išsiaiškinti kaip galima būtų pristatyti miestą, jo veidą. Tam tikslui buvo daromi lankstinukai, plakatai. Miesto viziją ir ką jis reiškia kiekvienam ten gyvenančiam atskleidė patys gyventojai. Atrinkta Nova Huta gyventojų grupė turėjo įvairių dalykų seminarus, kurių metu išmoko perteikti savo patirtį. Buvo užrašyti šios grupės žmonių interviu ir išleista knyga „Nova Huta“. Šis ir panašūs instituto organizuojami projektai yra orientuoti į paprastus žmones, nes jie, anot instituto direktoriaus turi didelę vaizduotės galią. Be to tokie projektai susilaukia didelio visuomenės dėmesio, todėl idėjos projektams ateina savaime. Šiuo metu yra ruošiamas projektas siekiant iššaukti viešą diskusiją tarp architektų ir urbanistų. Instituto direktorius taip pat turėjo pastabų meno specialybių ruošimo programoms, kurios jo manymu yra daugiau teorinio pobūdžio ir per mažai įgyjama praktinių žinių. Taip pat pabrėžė, jog institute dirba labai įvairių sričių specialistai, ir jie nepaisant sričių skirtingumo sėkmingai veikia kultūrinėje erdvėje. Todėl svarbiausiomis tampa asmeninės kiekvieno žmogaus savybės ir jo gebėjimas dirbti atitinkamoje sferoje. Mažosios Lenkijos kultūros institutas sėkmingai sudėliojo visus trūkstamus taškus ir apjungė kelionės programą, padėjo įsisavinti kultūros animacijos sąvoką.

Pabaigoje norėtusi trumpai apžvelgti aplankytų institucijų bendrumus ir palyginti su Lietuvos kultūros institucijų strategijomis. Praktiškai visas Lenkijoje aplankytas institucijas vienija tai, jog jos yra susirūpinusios savo istoriniu, kultūriniu palikimu, siekia rekonstruoti žydų tautos atmintį, jų istoriją, tačiau nėra užmiršamos ir kitos tautinės mažumos. (Beje toks didelis dėmesys tautinėms mažumoms Lietuvoje nėra pastebimas, nors mūsų žemėje visą laiką glaudėsi įvairios tautos, o žydai taip pat sudarė didelę dalį gyventojų. Kodėl? Į šį klausimą negalima vienareikšmiškai ir trumpai atsakyti, jis reikalauja išsamesnio aptarimo, tenka tik konstatuoti šį faktą). Dažniausiai tokia veikla užsiima nepriklausomos kultūrinės organizacijos. Institucijų veikla

neapsiriboja medžiagos dokumentavimu, ją siekiama kuo labiau paviešinti, pristatyti visuomenei, įtraukti žmones į bendrą praeities atkūrimo procesą. Kalbėti apie praeitį taip, kad būtų paliestas kiekvienas žmogus ir tam labai dažnai pasitarnauja meninės, teatrinės raiškos priemonės. Institucijos yra labai atviros bendradarbiavimui su kitomis įstaigomis, joms labai svarbi savanoriška veikla. Ypatingas dėmesys skiriamas edukacinėms programoms, socialiniams, kultūriniais, meniniams projektams.

Pažvelgus į Lietuvos kultūros įstaigas, galime matyti, jog dar tik prasideda šioks toks kultūros gyvinimo procesas. Jau yra rengiamos edukacinės programos, tačiau jos labiau susijusios su meno sfera nei su istorine, kultūrine atmintimi. Mano nuomone, menininkai gali daug sėkmingiau įsitraukti į kultūros gyvinimo procesą, juk pastebime, jog pavyzdžiui vykstančios paveldo dienos praeina tarsi be pėdsakų. Be to žmonėms reikia patrauklesniais būdais teikti informaciją, taip jie geriau ją įsimena. Siekiant kultūrą ir ne tik ją priartinti prie atskiro žmogaus menas gali tapti labai svarbiu raiškos būdu. Kaip matome Lenkijos kultūrinės institucijos labai puikiai panaudoja šias priemones savo veikloje. Meninė raiška yra suprantama kiekvienai kultūrai ir kiekvienam žmogui, menas visuomet buvo labai socialus. Todėl jis padeda žmogui kalbėti apie rūpimas problemas. Kiekvieno miesto istorinės bazės išsaugojimu Lietuvoje rūpinasi savivaldybių kultūros skyriai, tačiau jų veikla vyksta labai nepastebimai, juo labiau įvairios meno institucijos, saugančios didžiulį istorinį, kultūrinį lobyną yra tarsi apsnūdusios. Jų veikla nėra tokia aktyvi kokia galėtų būti. Kontaktas su visuomene yra minimalus, todėl visai nestebina žmonių neišmanymas ir nesidomėjimas kultūrine sfera. Dažnai žymiai daugiau nuveikia nedidelės organizacijos, kurios yra lankstesnės, atviresnės, labiau linkusios bendradarbiauti. Apskritai Lietuvos institucinė veikla reikalauja išsamesnės analizės, kuri nebeįtelpa į šios ataskaitos rėmus.

Galiu pasidžiaugti, jog kelionė po Lenkiją suteikė daug naujos ir naudingos patirties. Labai daug pamatėme ir sužinojome. Visur buvome labai šiltai ir maloniai priimti, susipažinome su kūrybingais, iniciatyviais žmonėmis. Todėl namo parsivežiau labai gerus įspūdžius, nes kiekvienas susitikimas, kiekvienas pasakojimas ir kiekvienas sutiktas žmogus savaip įkvėpė ir praturtino.